

Väike-Õismäe linnaretk Tallinna arhitektuuribiennaalil. Foto: Keiti KJjavin

VIRU KESKUSE TAASKASUTAMINE

FRANCISCO MARTÍNEZ, *Sotsiaal- ja kultuurantropoloogia osakond, Tallinna Ülikool*

2013. aasta septembris toimus teine Tallinna Arhitektuuribiennaal (TAB)¹, kandes seekord haaravat pealkirja „Taaskasutades nõukogude ruumipärandit”. Kava koosnes mitmesugustest üritustest nagu sümposium (pooled ettekanetest arvestatava huviga) ja visioonivõistlus Väike-Õismäe teemal. Lisaks korraldati mitu näitust (näiteks välisministeeriumis ja Linnahallis), töötuba (näiteks Failed Architecture Raplas), ekskursiooni (korraldajaks Linnalabor) ja mitteametlikku üritust (näiteks TAB Lounge, Gala...).

Kuna mul on ajakirjanduse, poliitökonoomia ja antropoloogia taust, ei hakka ma andma hinnangut programmi tehnilis-arhitektuurilistele aspektidele. Ju seda minult ei palutudki. On üpris tõenäoline, et selle ülevaate toimetajad tahavad minult kõrvalseisja arvamust: kellegi, kes kasutab teist lähenemist ja tõstatab teistsuguseid küsimusi. Selles mõttes olen topeltkõrvalseisja, võõras linnaplaneerimise ja arhitektuuri vallas ning ühtlasi välismaalane Eestis.

Üks mu kolleeg ütles, et võrreldes esimese Tallinna arhitektuuribiennaaliga on toimunud muljetavaldav kvalitatiivne hüpe. Tasub mainida, et suurema osa sellest suurepärasest tööst tegi ära rühm noori arhitekte büroost b210. Teine kolleeg ütles mulle, et kuraatoritel õnnestus peaaegu tühja koha pealt luua kindlam struktuur. Kuid tema arvates oli probleem selles, et uhke ja hästi kujundatud assamblaaži taga oli lihtsalt üks kass, kes on kenasti ära kodustatud, ilma küünisteta ja näub ilma kriitilise noodita.

1. www.tab.ee

TOIMUNUD

Tõenäoliselt on mõlemal õigus. Minu arvates on TAB 2013 mõjutanud linnateemalist avalikku arutelu Eesti pealinnas. Sellegipoolest ei olnud mitte see mu kahe kolleegi eriarvamuste iva, vaid see, kas arutelude sügavus ja kriitiline sisu olid piisavad (nähes seega programmi kui käestlastud võimalust domineerivate diskursuste kohta küsimusi tõstatada). Näiteks lõpetas sümposiumi avamisel Eesti Arhitektuurikeskuse juht oma kõne sõnadega „kuigi me näeme tänavail parteide plakateid, ei ole me siin selleks, et poliitikat rääkida”. See mees, kes paistis olevat astunud välja raamatust „Alice Imedemaal” või mõnest David Lynchi filmist (alati valges ja unustades ära kuraatorite nimed), andis tõepoolest tõuke heale õppetunnile poliitikas. Eriti kui järgmine kõneleja Andres Kurg vastas talle omase rahuga, et „tegelikult on see kõik just poliitikaga seotud”.

Ühiskondlike asjade oletatav apolitiseerimine on tegelikult iseenesest väga poliitiline tegevus. Endiselt seisame igal linnaprobleemistiku uurimise katsel silmitsi võimuhete survega ning majanduslike õiguste ja kollektiivse kasu vaheliste pingetega. Selles mõttes jäi see, kuidas TAB-i peateemat „Taaskasutades nõukogude ruumipärandit” esitleti, üpris iseloomulikuks sellele, kuidas kohalikud arutelud pannakse ümber neoliberaalsetesse terminitesse. Näiteks esitleti Väike-Õismäe analüüsi kui katset leida väärtust milleski, mida on raisatud; lühidalt öeldes jäätmetes, mida on vaja taaskasutada ja „arendada”, mis seega ei vääri taastamist ega kaitset. Kas seal ei olnud võimalust problematiseerida väärtuse mõisted ja samuti see, kellele see kasu võiks tuua? Ettepanek uurida seda kommunistliku elamurajooni prototüüpi eiras seda, mis juhtus postsotsialismis (erastamine, dereguleerimine, poliitikast vabastamine, neoliberaalsed šokiteraapiad...), samuti sotsialistlike ideede positiivseid ja negatiivseid püüdlusi. Õnneks toodi mõlemad teemad arutelu käigus sisse, eriti Pier Vittorio Aureli mõtiskluses elamise kollektiivse mõõtme teemal ning Andres Kure ettepanekus võtta sotsialismi tõsiselt, minnes kaugemale stereotüüpidest (viidates Aleksei Jurtšakile).

Sellegipoolest tundus mulle, et programmi läbis latentne katse vältida poliitilisi pilguheite. Me võime koguni problematiseerida pealkirjaks valitud terminite neutraalsust: „taaskasutades” ja „sotsialism”, mis viitavad juba väärtushinnangule ja poliitilistele tähendusvarjunditele. Ka parandamiseks valitud piirkondadel on tähendusrikas laeng. Ma imestan, miks selle asemel, et vaadata, mida teha Väike-Õismäega, ei uuri me taaskasutusprotsesse Sakala Keskuses (ehk Solarises), Postimajas (ehk H&M-is), Eesti Kunstiakadeemias või isegi Viru keskuses...

Ilmselt on jõudnud kätte õige aeg, et rääkida vajadusest pöörata tagasi postsotsialismi areng Eestis ja mõtiskleda asjade üle, mis on viimase kahekümne aasta jooksul valesi läinud: sellised käestlastud võimalused nagu näiteks kodaniku-ühiskonna kodustamine, Tallinna vanalinna turismikeskseks muutmine, üha kasvav sotsiaalne ebavõrdsus, eri kogukondade vahelised väärarvamused, maa kahanev elanikkond või Paldiskist tulevad kemikaalirongid, mis endiselt läbi pealinna südame sõidavad.

Lõpetamiseks positiivsel noodil, märgin ära, et tänu kokku tulnud inimeste eripalgelisusele ja nende hõivatuse astmele võib kuraatorite auks öelda, et tulemus oli hea. Nii esinejate kui ka publiku seas oli erineva professionaalse taustaga inimesi ja arvatavasti mitme põlvkonna inimesi. Sellegipoolest tundub see pisut kahtlane, kui uuritavates piirkondades osaleb rohkem välismaalasi kui kohalikke. Küllap kõneleb see sellest, kuidas ametiisikud legitimeerivad oma poliitilisi otsuseid, kuidas postsotsialistlik „üleminek” on teostatud.